

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך ל, תשלי"ט

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

בימים אלה נתבשרנו, שראשי מערכת החינוך בישראל החליטו לשתף פעולה עם המופקדים על החינוך העברי בתפוצות מטעם ההסתדרות הציונית העולמית כדי לשקם את מערכת החינוך היהודי-עברי בתפוצות ע"י הכנת תכניות לימודים חדשות וחומר לימוד חדש ויעיל וע"י הכשרת מורים לתפוצות "משם ומכאן". ראוי אפוא, שמוסדות אלה — בעצה אחת עם אנשי האקדמיה ללשון העברית — יתמודדו עם סוגיה זו של "פי מציון תצא לשון" — ויפה שעה אחת קודם!

ר א ו ב ן ס י ו ו ן

מְחִיֵי הַמְּלִים

קצת. ה צ ה י ר

ב'הצבי, עתון יומי. העורך היחיד והאחראי איתמר בן אב"י. המו"ל ומנהל העסק: ש. פיינגולד' מיום ב' תשרי אתתמ"א לחורבן (תר"ע), נכתב במאמר 'תורקים וארמנים': שני הצדדים מצהירים ומכריזים כי הם שניהם מחוזקים ביסוד הפרשת הנהגות מדינות הממלכה המקומית מהממשלה המרכזית, שיסוד זה הוא הערבה והבטחון של הקדמה ושל הגדלות של המולדת העותומנית.

על קדמה, חידושו של בן-יהודה, פנראה מתרנ"ב, סיפרתי ב'מחיי המלים' קמג, תשל"ד.

הפועל ה צ ה י ר במובן ה צהיר את הדין, הוציא אותו לאור — "דיננו הצהר ולא נצא נכלמים" — צוין במילון בן-יהודה בתור חידוש מספרות ימי הביניים. המלה ה צ ה ר ה צוינה בתור חידוש של בן-יהודה, פרשימת ההסתעפויות של השורש צהר (ולא באות ה').

קצט. פ י ב ו ש ע ב ו ד ה

שם, בח' בתשרי, פותב ב' שמחוני:

באו היום ליפו כארבעים נפשות תימנים. הם באו מעיר צנעא ונוסעים היום ירושלימה . . .

צריכים אנו להצטער הרבה, שרבים מאתנו יכולים רק להכריז בפה "כבוש עבודה ע"י פועלים עברים" וכשבא לא"י אלימנט כזה, שהוא מסוג ביותר להיות הפועלים במושבות, אינם דואגים כלל לבא ולהקדים את אלו האנשים, להראות להם מיד שדרכם היותר נכונה להתישבותם היא מושבה עברית, במקום שמצויה יותר העבודה שהם מוכשרים לה.

ר. פ צ צ ה

ב'השקפה' מיום ל' תשרי אלף תתל"ח לחרבן (תרס"ז) מפרסם העורך, א' בן-יהודה, מאמר גדול על 'הרבנית הבריסקית'. הנה קטעים מהמאמר, המלמדים על סגנונו של בן-יהודה באותו זמן:

זאת היתה אשה!

לו היתה בעולם אחר, על שדה פעולה יותר גדול, יותר רחב, כי אז אולי פעלה פעולה עצומה על דברי הימים, והיתה אולי משנה את צורת העולם יותר מחטמה של קליאפטרה בשעתה.

בעולמנו הקטן היתה קצת מעין ילתא אשת רב נחמן או ברוריה אשת ר' מאיר בשעתן.

הן אמנם, אני מדמה לי את דמותה של ילתא ושל ברוריה פחות גלותית, יותר גבוהות קומה, ועומדות שתי הדמויות האלה לפני עיני יותר בזיו עלומים, זקופות, דשנות ורעננות.

ו"הרבנית הבריסקית" עומדת לפני עיני בדמות גלותית לכל פרטיה, קצרת קומה, כחושה ומצמקה, כפופה ושחוחה, "כנסת ישראל בטליט קטן". אינני יודע אם גם ילתא וגם ברוריה היו לבשות טלית קטן והיו, כמו שאומרים על הרבנית מבריסק, מלבישות את חתול הבית בגדים לבנים לפסח מפני חשש חמץ, וכדומה. אף על פי כן, תמיד הזכירה לי את שתי הנשים התלמודיות ההן, ולא ידעתי מדוע יותר את ילתא.

אמרים עליה על הרבנית הבריסקית, כי בנעוריה היתה יפה, והבקיאים בחכמת הפרצוף של נשים אמרים כי עקבות יפיה נשמרו בפניה גם בימי זקנתה ושיבתה.

ואמרים עליה עוד, כי בימי נעוריה היתה מפורסמה בוילנה בקצת שחצנות של נשים, בקצת "פריצות", היתה מתיפה ומתגנדרת בתלבשתה "על פי האפנה האחרונה", ולמדה גם לדבר צרפתית, והיתה מעורבת עם הבריות, דוקא לא היהודים, אלא של האצילים הנוצרים. ו"מקורבים" שלה אמרים עליה כי קצת מהרגלי נעוריה נשארו אצלה גם בזקנתה. ספר לי אחד, מי שהיה תלמיד של הרב הבריסקי, כי מצא אותה פעמים רבות רוחצת פניה בסבון ריחני דוקא של "גליצרין", והיתה מדקדקת הרבה בהלכות קשוט, והיתה אומרת כי כונתה לשם שמים, כדי להתחבב על בעלה ותתקדר דעתו בה ותהיה נפשו טהורה ופנויה מכל מחשבה זרה.

רבונו של עולם! מה לא עושים בני אדם בעולם לשם שמים! והגידו לי אחדים מהספרים היהודים שהלכו לראות את "הרבנית הבריסקית" דברו אתה כי אהב אהבה להראות להם כי לא "מקטלי קנים" היא, ומעת לעת היתה מערבת מלה צרפתית בדבריה וקורצת בעיניה כאחת הפריזיות בשעתה.

אך כנראה לא מצאה נפשה השוקקת לחיים ולפעולה נחת

ב"עולם הקטן" שהיתה בו אז בנעוריה. לו היו אז ימי "מלחמת
החרות" כימים האלה ברוסיה, היתה בודאי אחת המורדות היותר
קיצוניות, אחת ממטילות הפצצות היותר מסכנות, אבל בימים ההם
עוד לא עבר הרוח הזה על בנות ישראל ברוסיה, ויעבר עליה רוח אחר,
ותחזור בתשובה ותנשא להרי"ל דיסקין שהיה אז רב בבריסק. וממלא
מובן כי במקום שעמדה בעלת תשובה לא יכל הצדיק לעמד בהויתו
ופתאם נהפך הרי"ל דיסקין לאיש אחר, במקום גאון, שרוי בד' אמות
ההלכה, נהיה רב לוחם, והכל מסכימים כי כל מה שעשה הרב בבריסק
ואחרי כן בירושלים הכל היה בעטיה של הרבנית...

על התג נדר, חידושו של בן־יהודה מתרנ"ג, ראה
'מחיי המלים' קפז, תשל"ח.

על אָ פּנָה, חידושו של בן־יהודה מתרס"ג, ראה 'מחיי
המלים' פז, תשל"ל.

המלה 'סיירים', שמשמש בה אב"י פאן, קדמה ל'תיירים',
שהחלה לבצבץ באותה תקופה, עד שדחקה את רגלי רעותה,
'סיירים'.

על קיצוני ראה 'מחיי המלים' קצ-קצד, תשל"ח.
המלה פּצּצָה היא חידושו של אב"י, וכך גם צוינה
במילונו ערך פצצה. הגדרתה במילון: בית קבול הממלא חמר
מפוצץ bomb(e), mine והעורך (נ"ה טור סיני) מעיר שם:
'היום מבדילים בין פצצה, bomb, ובין מוקש mine'. לשימוש
במלה זו מביא מחבר המילון את הדברים; האפיסטיליות או
הגאלריות האלה (במעבה האדמה) הן מבוא לבית הפצצות
(מאמר נ. סוקולוב, בפרק דברי הימים, הצפירה 1904, גל' 258).
והעורך מעיר: בהערה שם: מינענסיסטעס, פצצה — מינע (על
פי קביעתו של בן־יהודה).

ברור, שהמלה פ צ צ ה כבר היתה נהוגה בעיתונים מספר
שנים לפני המאמר הזה, שכן מצאנו פותרת ב'השקפה' מו'
בתמוז תרס"ו:

כל דבר הפצצה בדוי מעיקרו
הרבה מאנשי צבא מעידים כי שום פצצה לא נזרקה כלל
בהתלוצה, כי אם מקרב התהלוצה בעצמה התפוצצו אורים
מלאכותיים, והשוטרים השתמשו בזה לאות להרג.

ע ק י ב א בן - ע ז ר א

תוספת מלים

(המשך)

זָאב, קל — טרף פזאב.

"וְהַקִּיפּוֹם וְהַתְּקִיפּוֹם וְכִזְאָכִים זָאבוֹ" (י"ח אל-פג, פנף
רננים, עמ' 34).

פנעני מצטט את ד"ר י' אבן-אודם.

זָבֵד — זָבֵד, מתנה.

מִזִּיל זֹבֵד רְסִיסי עֶבְיָךְ" (ידיעות המכון לחקר השירה
העברית ב', עמ' רכ"ז).

זָהָה — גאה.

"וּבְגָאוֹנָם לֹא זָהָה י" (י' מרקוס, גנזי שירה ופיוט, עמ',
117).